

nèixer els seus treballs. I tanmateix és precisament la facilitat amb què aquesta idea es presenta a l'home culte modern el que ens porta a desconfiar; el pensar geomètric avui és natural en nosaltres, la idea de l'eix d'un angle és elemental per a tot aquell que hagi fet un batxillerat modern (menys, per a un home senzill, que parla de fusells de carruatge, no d'eixos, i aquells no es presten a tals elaboracions); també era familiar, no cal dir-ho, per a gent veritablement sàvia entre els antics, i així potser, si ens trobéssim davant un mot tècnic, davant d'un terme de matemàtics i fins de mestres de cases, tindríem un quadro de conjunt que afavoriria aquesta pensada.

L'ambient en què ens apareix *biaix* és un altre. Abans que tot és un terme de la casuística amorosa dels trobadors. Que des d'allò és pogués arribar fins això també m'avindria a admetre-ho; però de tota manera seria molt estrany que no quedí rastre del tal *BIAIUS, creació dels geomètres antics, ni en llatí clàssic ni en el llatí tardà ni en el baix llatí. Això ja sembla quasi impossible,¹⁰ i per tant crec que seria més prudent d'atenir-nos a l'ambient real en què se'ns apareix el mot, a saber el poètic i abstracte en què es mouen els Ventadorns i Faidits. Vejam si alguns exemples ens situen millor: Raimbaut de Vaque-²⁵ res acusa la seva amada «pus vei que va de *biais* / ni té altra via», i Raimbaut d'Aurenga es llança l'acusació a si mateix: «ar vai dretz et ar en *biais*», d'on la frase tan freqüent *ses biais* 'imparcialment': «car amatz Dieu e bonas gens onratz / e *ses biais* en totz³⁰ afars renhatz».

Molt més abstracte encara és *biais* quan té el significat d'«inconstància» o «desamor», en el qual arriba a ser, en molts casos, un verdader antònim de la *amor* o *fina amor*: «els van dizén qu'amors torn' en *biais*», Ventadorn, «pels tortz que las domnas fan / torna domneys en *biais*, / que tan li mostron d'enjan / per que .l. pus fis drutz *s'irays*», Raimon de Miraval (Mahn, *Gedichte*, 1096.3); i, com a adjectiu, «greu pot aver jauzimen / de dreit' amor drutz *biais*, / qu'ier se det et huoi s'estrays», id. (ibid., 1090.5), ús gramatical que veiem repetir en el mateix S. XIII al narbonès Bernart Alanhan: «quascús a far ben se triga / e de mal far nulhs no-s laissa, d'on tenem via *biaissas*» (Raynouard, *Choix* v, 64).¹¹ Encara⁴⁵ que no falta algun exemple medieval en què *biais* ja es presenta amb el sentit que diríem «geomètric» o almenys geogràfic direccional («pos tenc ma carriera / no-m *biais*: / ves Rochachoart m'eslais», Bertran de Born), els sentits morals i abstractes es presenten en majoria aclaparadora: «paraulas *biaissas*», «motz e rimas *biaissas* ni falsas», Donatz Proensals, «fas serventés *ses biaissas*»,¹² Augier, «m'en tol mon dret e mon *biais*», trobador anònim, «totz lo mons torn'en tal *biais* / qu'ier lo vim mal et huei pejor», exclama⁵⁵ repetint un plany etern Peire Vidal.

I sobretot l'important i freqüent verb *biaissar*, que ja hem vist usat per Bertran de Born i del qual hi ha mitja dotzena d'exemples en Raynouard. Cito el context d'alguns, que ens pot guiar: Raimon de Miraval⁶⁰

es queixa que la beutat de la seva infidel amada prevé tothom contra els planys d'ell, i ell mateix s'aver-gonyeix d'acusar-la: «mas mentir n'ay per lo cays: / cum plus en vauc cossiran / no conoc que'en re .s *biais*: / be-n puesc, doncs, dir, mas non als, / car sa beutatz naturals / el gens parlars l'a mesa en tal resó / qu'om que-yl vol mal no-n troba companhó!» (Mahn, *Gedichte*, 1096.6); el sentit de *se biaissar* és, doncs, ací 'pecar, claudicar', un poc més material, però sempre de sentit amorós, és en Gaucelm Faidit: «la belha sap e ve / que mi ni mon talan / no luenh [-ng] de sa mercé / ni-m cambi ni-m *biais*» (Mahn, 466.3), i en Augier «mais prez' una vielha saissa / que non à ni carn ni craissa / --- / que la genta, / covinenta, / on bos pretz s'eslaissa, / fina, francha, / fresca, blancha, / d'on jois no .s *biaissa*» (Mahn, 578.1).

Ací tenim la terminació *-aissar*, que suggereix un dels innombrables verbs en *-IARE*; doncs és bo que no ens allunyen del verb per veure si, mirant el substantiu i adjectiu com a postverbals, tenim més èxit que altres etimòlegs. I mirant de conservar l'anàlisi *bi-aissar*, per al qual ens ha donat Spitzer tan sòlida base, i en què han coincidit quasi tots els etimòlegs, si llevem el prefix *bi-*, què queda? Queda un verb occità conegut: *aissar* «s'inquièter, se chagriner, se pláindre», de ANXIARI, que de més a més té al seu costat els substantius *aissa* «souci, plainte» i *aïs* «dégoût, ennui». *Bis-* o *bes-* és pejoratiu, indica una acció mal feta, una mala acció: *bescantar* «médire, diffamer», *bescomtar* «faire un faux calcul», *bessilbar* «pé-³⁰rir» (de *bi-eissilbar* EXILIARE), *bissestar* «se flétrir», *se bistentar* «s'arrêter»; notem especialment *bislen-gós* «double, faux», *bescaire* «forme biscornue, biais».

Doncs l'amador que se *bi-aissa* és el que a còpia d'ansietat, de neguit o de desig (per un desfici gelós o per inclinació cobejosa o parencera) s'aparta del que és just, i que així claudica o és inconstant. Puix que *aïs* és «dégoût, ennui», el verb se *biaissar* seria pròpiament 'enutjar-se o pendre basca d'alguna cosa', i llavors 'desviar-se, enretirar-se' (potser el port. *afastar-se* ve també de 'fastigujar-se' > 'apartar-se'). I si algú no s'accontenta de la coneguda equivalència entre BI- i BIS-, que pensi que també amb aquest l'etimologia resta possible, en una seqüència tan fortament exposada a la dissimilació; ens bastarà recordar BISAC-⁴⁵ CIA > *beaces*, BI-SOCC-IO-> *bigòs*, *bes-eissilbar* > *bessillar*.

Com en tants altres casos, el concret sortiria ací de l'esfera abstracta, l'obliquïtat va comparar-se amb un apartament de la recta moral. Recordem el doble sentit de l'al. *schief* 'oblic, guerxat' i 'equivocat, dolent, fracassat'; l'angl. mj. *schrenchan* 'enganyar', anglosaxó *screncan* 'posar obstacles', al costat de l'a-al. antic *skrenkan* 'obliquar', 'defraudar', al. *schrag* 'oblic'; i en castellà no perdem de vista l'origen moral de *sesgo* 'oblic' al costat de *sesegar*, *sosegat*, i la derivació *soslayo* del vrb fr. ant. *s'eslaissier*. Apartem-nos, doncs, de la geometria, que poc paper va fer en la mentalitat popular i antiga, i atinguem-nos a la ideologia moral, sempre present en la ment dels homes.¹³